

OSNOVNA ŠOLA MOZIRJE  
Šolska ulica 23, 3330 Mozirje

MLADI RAZISKOVALCI ZA RAZVOJ ŠALEŠKE DOLINE

RAZISKOVALNA NALOGA

**PRIHODNOST AVTOHTONE PASME KRAŠKEGA OVČARJA  
V SLOVENIJI**

Tematsko področje: BIOLOGIJA

Avtorja:

Jošt Kunej, 9. razred

Žan Prislán, 9. razred

Mentor:

Blaž Podrižnik, prof. biologije in gospodinjstva

Mozirje, 2010

Raziskovalna naloga je bila izdelana na Osnovni šoli Mozirje.

Mentor: Blaž Podrižnik, prof. biologije in gospodinjstva

Datum predavitve:

## **KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA**

ŠD OŠ Mozirje, 2009/2010

KG kraški ovčar / pastirski psi / avtohtona pasma / vzgoja psa

AV Kunej Jošt, Prislán Žan

SA Podrižnik Blaž

KZ 3503 Velenje

ZA Šolski center Velenje

LI 2010

IN PRIHODNOST AVTOHTONE PASME KRAŠKEGA OVČARJA V SLOVENIJI.

TD raziskovalna naloga

OP

IJ (sl)

JI en

AI Namen raziskovalne naloge je bil, da ugotoviva, kakšna je vloga kraških ovčarjev v Sloveniji, kako so ljudje z njihovo vlogo seznanjeni, kakšna je bila njihova vloga v preteklosti ter kakšna bo prihodnost kraškega ovčarja kot avtohtone pasme v Sloveniji. Pasma kraškega ovčarja v današnjem času vse prej kot na pašnikih srečujemo na raznih razstavah psov v Sloveniji in v tujini, veliko ljudi pa jih na posestvih uporablja tudi kot »standardne« pse čuvaje. Opravila sva anketo ožjega kroga ljudi, predvsem med vzreditelji, lastniki ter strokovnjaki v slovenskem prostoru. Pri anketiranju ljudi sva uporabljala zaprta in odprta vprašanja.

S statistično analizo anket sva ugotovila, da so ljudje dobro seznanjeni z vlogo pasme kraškega ovčarja v preteklosti, z vlogo danes ter tudi z vlogo v prihodnosti. Ker so bili rezultati anketiranja presenetljivo dobri, sva jih lahko v vseh okvirih raziskovalne naloge tudi dobro uporabila. Na podlagi rezultatov lahko pričakujeva, da se bo število kraških ovčarjev v prihodnjih letih še povečevalo ter se bo širša slovenska javnost postopoma zavedla prisotnosti naše edine avtohtone pasme ter njene pomembnosti za naše okolje, predvsem v vlogi psov čuvajev na slovenskih pašnikih.

## **KEY WORDS DOCUMENTATION:**

ND Primary School Mozirje

CX karst shepherd / cattle dogs / local breed / dog education

AU Kunej Jošt, Prislán Žan

AA Podrižnik Blaž

PP 3503 Velenje

PB School Center Velenje

PY 2010

TI THE FUTURE OF THE KARST SHEPHERD, SLOVENIAN INDIGENOUS BREED.

DT research work

NO

LA (sl)

AL en

AB The purpose of our research task was to find out the role of the Karst Shepherds as indigenous breed of Slovenia nowadays, of their role in the past and in the future. This breed can be seen more often on various dog shows in Slovenia and abroad than on pastures as a flock guard and some people use it as »standard« guard dogs as well. We made a survey among some people, mainly among breeders, owners and qualified people in Slovenia. We used the so called open and closed types of questions. Statistically analysing the survey we found out that people are familiar with the role of the Karst Shepherd in the past and also in the present and future. Because the results of the survey were surprisingly good, we were able to make good use of them. On the basis of results we can expect that the number of Karst Shepherds will increase in the future and that the presence of our only indigenous breed and its importance for our environment, mainly as flock guards will become publicly more recognised.

## KAZALO

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA.....	III
KEY WORDS DOCUMENTATION: .....	IV
KAZALO.....	V
KAZALO GRAFOV, SLIK IN PRILOG.....	VI
1 UVOD.....	1
2 PREGLED OBJAV .....	2
2.1 Zgodovina pasme kraški ovčar .....	2
2.2 Telesne značilnosti .....	4
2.2.1 Osnovne telesne značilnosti.....	4
2.2.2 Ostale telesne značilnosti.....	4
2.3 Karakter .....	6
2.4 Pastirski psi v vlogi psa čuvaja črede .....	7
3 MATERIAL IN METODE DE LA .....	13
3.1 Priprava pridobitve statističnih podatkov .....	13
3.2 Anketiranje .....	13
3.3 Zapis in obdelava podatkov .....	13
4 REZULTATI .....	15
5 RAZPRAVA.....	20
6 ZAKLJUČEK .....	25
7 POVZETEK .....	26
8 ZAHVALA.....	27
9 PRILOGE .....	28
10 LITERATURA .....	31

## **KAZALO GRAFOV, SLIK IN PRILOG:**

### ***Kazalo grafov***

Graf 1: Finančni prikaz škode na drobnici odnosno z letom napadov zveri (Miha Krofel 2009).....	8
Graf 2: Vloga psa čuvaja v preteklosti .....	15
Graf 3: Primerjava pomena zaščite električnih in drugih varovalnih ograj s pašnimi psi čuvaji .....	15
Graf 4: Primernost kraških ovčarjev za čuvaje čred na pašnikih .....	16
Graf 5: Zahtevnost vzgoje psov čuvajev čred na pašnikih.....	16
Graf 6: Časovna opredelitev seznanitve pašnih psov z vlogo psa čuvaja črede.....	17
Graf 7: Odločitev za pasmo pri nakupu psa .....	18
Graf 8: Prihodnost kraškega ovčarja .....	18
Graf 9: Avtohtonost kraških ovčarjev .....	19

### ***Kazalo slik***

Slika 1: Istrski ovčar iz preteklosti ( <a href="http://www.dlvkos.si/">http://www.dlvkos.si/</a> 2009).....	2
Slika 2: Kraški ovčar (Urban Golob 2007).....	4
Slika 3: Oblika in obarvanost telesa kraškega ovčarja (Ivan Vnuk 2009).....	5
Slika 4: Rep kraškega ovčarja (Urban Golob 2007).....	6
Slika 5: Mladiček kraškega ovčarja (Ivan Vnuk 2007) .....	7
Slika 6: Starodavni zapis prisotnosti psov čuvajev v družbi pastirjev na pašnikih (revija Kraševcevec 2009).....	8
Slika 7: Zaščitniški karakter psov čuvajev čred (Urban Golob 2007).....	9
Slika 8: Starodavni zapis obstoja istrskih ovčarjev (Kraševcevec 2009).....	10
Slika 9: Kraški ovčar na pašniku (Urban Golob 2007) .....	11
Slika 10: Mladički kraškega ovčarja, stari 4 tedne - psarna Srednjedravska .....	11
Slika 11: Varovanje črede (Urban Golob 2007).....	21
Slika 12: Mladička, stara 6 tednov, med igro - psarna Srednjedravska.....	22

### ***Kazalo prilog***

Priloga št. 1 : Anketni vprašalnik .....	29
Priloga št. 2: Predstavitev številčnosti vrnjenih anketnih vprašalnikov po skupinah.....	29
Priloga št. 3: Prikaz izraza avtohtonosti in njenega pomena .....	30
Priloga št. 4: Struktura anketirancev glede na izobrazbo .....	30

## 1 UVOD

Ljudje imajo velikokrat nasprotujoča si mnenja o tem, kako kvalitetno zagotoviti zaščito pašnim živalim na visokogorskih pašnikih, s čimer je nemalokrat izpostavljeno vprašanje pomena prisotnosti psa ali varovalne ograje.

Naša edina avtohtona pasma psa, to je kraški ovčar oz. drugače imenovan kraški pastirski pes, je v preteklosti že opravljala vlogo psa čuvaja čred na pašnikih, kjer je pes pred napadi divjih zveri pazil pašne živali, največkrat ovce in koze. Na pašnikih so bili nemalokrat prisotni tudi mlajši odraščajoči psi, ki so si s svojo navzočnostjo pri varovanju črede pridobili navade, kako zaščititi čredo.

Z razvojem tehnologije je bilo na pašnikih prisotnih vse več ograj, ki so zamenjale kraške ovčarje. Le-te so večino časa dobro služile svojemu namenu, velikokrat pa so lastniki pašnih živali in strokovnjaki prišli do spoznanja, da so napadi zveri kljub varovalnim ograjam pogostejši, kot so sprva predvidevali.

Število kraških ovčarjev je zaradi opustitve pašništva vztrajno upadalo med 1. in 2. svetovno vojno. Takrat so zabeležili tudi najnižjo številčnost v celotni dobi obstoja kraških ovčarjev. Prišli so do spoznanja, da bo pasma izumrla, če jih ne bodo začeli uspešno načrtno razmnoževati.

Številčnost pasme je po drugi svetovni vojni ponovno postopno začela uspešno naraščati. V današnjem času pa lahko zasledimo močan porast številčnosti te pasme, pri čemer gre zasluga ohranitve pasme kraškega ovčarja predvsem ljubiteljem pasme in pa Društvu ljubiteljev Kraških ovčarjev Slovenije – DLVKOS, ki s svojo požrtvovalnostjo in novimi metodami pri razplodu in vzreji potomcev skrbi za ohranitev pasme, s tem pa tudi za ohranitev pestrosti biodiverzitete ter ohranitve naravne dediščine našim zanamcem.

Sedaj, ko se Slovenci zavedamo naše edine avtohtone pasme psa, njegove prvotne pomembnosti, bi ga nekateri radi, kot čuvaja čred, povrnili oz. naselili tudi nazaj v njegovo prvotno okolje, to je na pašnike dinarsko- kraškega sveta.

Raziskovalna naloga je omogočila vpogled v sedanje stanje pasme ter poznavanje le-te s strani lastnikov, vzrediteljev ter ljubiteljev na območju Slovenije. Z raziskavo bomo sedanje stanje povezali z namenom in obstojem pasme kraškega ovčarja v prihodnosti.

Hipoteze:

1. Prihodnost kraškega ovčarja, kot čuvaja čred, je negotova.
2. Električne ograje slabše varujejo pašne živali kot psi čuvaji čred.
3. Kraški ovčar ustreza pogojem psa čuvaja črede.
4. Kraški ovčar je dobro poznana pasma v Sloveniji.

## 2 PREGLED OBJAV

### 2.1 Zgodovina pasme kraški ovčar

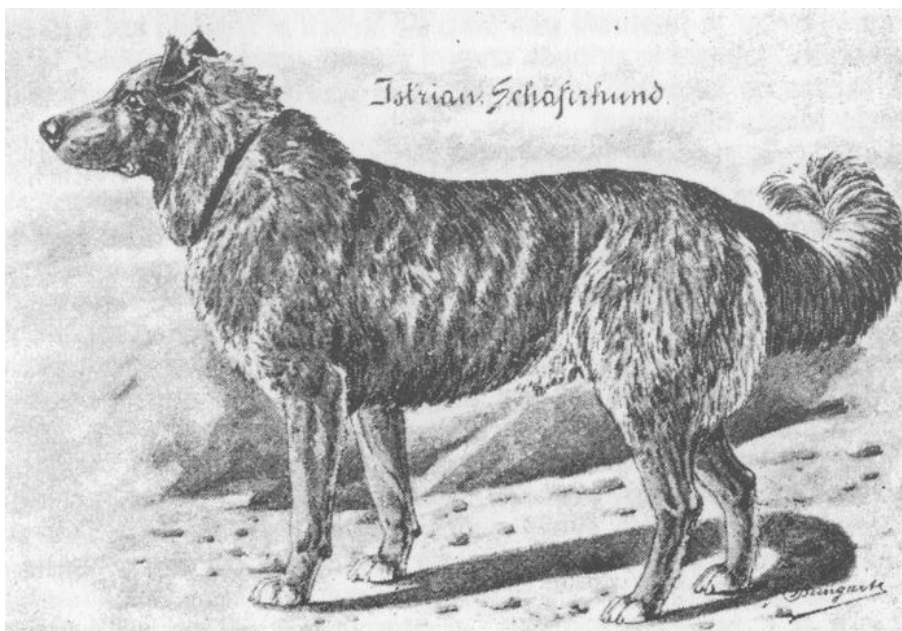
Kraški ovčar skupaj z našo avtohtono vrsto ovce istrsko pramenko nedvomno spada v ostanek slovenske preteklosti (Emeršič B. 2009).

Izvor kraškega ovčarja sega v stari vek, vse do 8. stoletja pred našim štetjem (<http://www.muzej-nz-ce.si/aktualno/novica/article/kraski-ovcar-pri-hermanu-lisjaku-163.html>).

Pastirski psi s Krasa so omenjeni že leta 1924 v literaturi M. Steinhausza, kjer je omenjeno, da je prvi upravitelj Lipice, Franc Jurko, leta 1558 za zaščito plemenskih žrebcev in kobil nabavil močne ter ostre pse (Emeršič B. 2009).

Že v 17. stol. je Janez Vajkard Valvasor o kraškem ovčarju pisal v svoji knjigi Slava Vojvodine Kranjske (v 31. odstavku zvezka je zapisal, da gojijo ob reki Pivki velike ter močne pse). V tistem času so ga imenovali »čič«. Kot večina pastirskih psov naj bi tudi kraški ovčar prišel iz Azije ter se razvil v avtohtono pasmo (Zidar 1990).

Leta 1905 prof. Richard Strebel znamenitega psa iz Istre v svoji knjigi uvrsti v skupino pastirskih psov, katerih izvor naj bi segal vse do pompejskega psa (Emeršič B. 2009).



Slika 1: Istrski ovčar iz preteklosti (<http://www.dlvkos.si/> 2009)

Obstoj kraškega ovčarja je bil ogrožen že po 1. svetovni vojni, saj je zaradi pogubne vojne vihre ovčjereja močno upadla, kar je imelo za posledico tudi precej nižano število kraških ovčarjev

([http://www.mojstil.si/index.php?view=article=106%3Apredstavitveabave&id=3293%3Akraski-ovcar-kraevce&option=com\\_content&Itemid=1](http://www.mojstil.si/index.php?view=article=106%3Apredstavitveabave&id=3293%3Akraski-ovcar-kraevce&option=com_content&Itemid=1)).



Zaradi povojne razporeditve ozemlja, kjer je Istra pripadala Italiji, so takratni italijanski kinologi to pasmo poimenovali ilirski ovčar

([http://sl.wikipedia.org/wiki/Kraški\\_ovčar#Zgodovina](http://sl.wikipedia.org/wiki/Kraški_ovčar#Zgodovina)).

V Jugoslaviji je obstajalo več pasem pastirskih psov, ki pretežno izhajajo iz Krasa ter iz bosanskih in makedonskih planin. Kraškega ovčarja in šarplaninca že več kot 65 let načrtno rodovniško razmnožujejo. Kraški ovčar je pastirski pes, tako po izvoru, karakterju kot tudi po biološki dispoziciji. Ta pasma ima z ovčarji, severno od Alp vendarle skupno točko. Vendar ne smemo zanemariti največje verjetnosti, da so prednika kraškega ovčarja k nam privedli Iliri skupaj s svojimi čredami, vse preko dalmatinskih otokov in Istre na preteklo področje današnjega Krasa. Mogoče je tudi to, da so prednike današnje avtohtone pasme skupaj s čredami privedli s seboj Slovani (Zidar 1990).

Predniki našega pastirskega psa naj bi v 12. stol. z Vlahi prišli na območje Istre oz. kasneje v 16. stol. z njihovimi nasledniki, ki jih danes poznamo po poimenovanju čič (Emeršič B. 2009).

Kraški ovčar je imel v preteklosti veliko lokalnih poimenovanj npr.: čič, brek, istrski ovčar, ilirski ovčar, krašovski pes, turko. Ali gre za to pasmo ali pa za zelo sorodno pasmo s Krasa, je razvidno iz zapisov (Emeršič B. 2009).

V Istri in na Kranjskem je bila ovčjereja zelo razvita, zato so tam potrebovali zanesljivega psa, ki dobro varuje črede. Kmetje so parili le tiste pasme psov, ki se niso bali volkov, zato je bila v preteklosti pasma kraškega ovčarja zelo uporabljena pri razplodu. Kraški ovčar je bil mednarodno priznan leta 1939 v Stockholmu (<http://www.dlvkos.si/>).

Leta 1957 je to priznanje zaradi preteklih križanj s šarplanincem tudi izgubil. Preimenovan je bil v jugoslovanskega ovčarja šarplaninca, čemur pa so se na našem ozemlju uprli naši kinologi, s pomočjo katerih ga leta 1965 ponovno mednarodno priznajo (Emeršič B. 2009).

Šele leta 1968 so ga uradno poimenovali za kraškega ovčarja (Zidar 1990).

Velikokrat je bil že na robu izumrtja, saj je bilo na Krasu le še nekaj primerkov kraškega ovčarja (<http://www.dlvkos.si/>).

V osemdesetih letih se kot posledica intenzivne promocije in vzrejne politike že zdi, da se pasma premika iz rdečih številok ogroženosti. Na začetku 90. let pa dobi pasma še dodaten zagon, saj se z ustanovitvijo Društva ljubiteljev in vzrediteljev kraških ovčarjev Slovenije (DLVKOS) za to pasmo prične novo poglavje v zgodovini kraških ovčarjev. V letu 2009 sta tako Odbor za okolje in prostor, kot tudi odbor za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano sprejela sklepe o priporočenih ukrepih za ohranitev kraškega ovčarja kot ogrožene avtohtone pasme, kot tudi ukrepe o ponovni naselitvi le- te v njeno prvotno okolje (Emeršič B. 2009).



Slika 2: Kraški ovčar (Urban Golob 2007)

V današnjem času se ta pasma z novim lastništvom uspešno širi tudi po drugih državah, npr. po Hrvaškem, Italiji, Avstriji, Nemčiji, Švici, Nizozemski... (Zidar 1990).

## **2.2 Telesne značilnosti**

### **2.2.1 Osnovne telesne značilnosti**

Kraški ovčarji so veliki od 55 do 60 cm ter po normativih teški okoli 40 kg. Koža je debela, kompaktna, elastična, brez gub in precej temne barve. Ima zelo bogato, dolgo in ravno dlako železno sive barve z temnimi področji (Zidar 1990).

Oglašanje kraških ovčarjev je posebnost, kajti ti psi oglašanje na koncu zaključijo s kratkim in globokim »U« ([http://www.goriski-panterji.com/Kraski\\_o.html](http://www.goriski-panterji.com/Kraski_o.html)).

### **2.2.2 Ostale telesne značilnosti**

#### Glava

Gobec je bolj zašiljen kot pri volku. Dolg je približno 10 do 12 cm ter globok in širok. Nosni del je raven, širok, od zgoraj gledano proti smrčku rahlo zožen. Smrček je širok, krepak in črno obarvan. Ustne so mesnate, suhe, napete, brez mošnje in črno pigmentirane. Zobovje ima zelo krepko ter škarjasto oblikovano. Oči so mandljeve oblike, šarenica pa je temno rjava (Zidar 1990).

Uhlji so povešeni in zmerno visoko izraženi iz glave v obliki črke v (Zidar 1991).

Predel glave ter sprednjega roba uhljev je pokrit s kratko dlako temnejšega odtenka (Zidar 1990).



**Slika 3: Oblika in obarvanost telesa kraškega ovčarja (Ivan Vnuk 2009)**

#### Sprednje okončine

Sprednje noge so od strani videti ravne ter v skladu z velikostjo trupa. Plečnica je srednje visoka, široka in poševna. Nadlaket je sorazmerno dolga, od pleč položnejša ter zelo mišičasta. Kot med plečnico in nadlahtnico je podoben pravemu kotu. Podlaket je dolga, pokončna, krepkih mišic in močnih kosti. Komolčni kot je malo odprt ter sega vsaj do prsnice in se prilega prsim. Dlan psa je srednje dolga, široka in rahlo poševna. Šape so kroglasto - ovalne, sklenjene, z izbočenimi prsti. Blazinice so trdne, črno pigmentirane in prožne (Zidar 1991).

Na zadnji strani sprednjih nog je dlaka dolga in razprta v zastavico (Zidar 1990).

#### Zadnje okončine

Zadnje noge so krepko razvite ter skladne z ostalimi deli telesa. Stegna ima dolga, široka, polna in mišičasta. Golen je srednje dolga, poševna, močna in z globoko segajočim mišičjem. Kolenski kot je zmerno odprt, koleno pa je krepko vezano. Skočni sklep je krepak in zmerno odprtega kota. Stopalo je po videzu kratko in pokončno, šape pa so iste kot pri sprednjih nogah. Hoja pri kraškem ovčarju je prostrana ter skladna. V galopu se poganja manj skladno z dolgimi skoki. Pes se najraje in najlepše giblje v teku (Zidar 1991).

V predelu sprednjih nog je dlaka krajša (Zidar 1990).

## Trup

Trup je pokrit z dokaj gosto dlako, dolžine 10 cm. Barva dlake je železno siva, okoli grebena temnejša, proti trebuhu in nogam pa prehaja bolj v svetlo sivo s temno sivimi marogami. Vrat je po obliki globok, širok, s krepkimi mišicami. Koža v predelu vratu je zelo kompaktna in z gosto dlako tvori bogat ovratnik in grivo, zato deluje močnejši od nemškega ovčarja, s katerim sta si pri strukturi trupa zelo podobna. Hrbet ima raven in srednje dolg (Zidar 1990).

## Rep

Rep je pri kraških ovčarjih srednje dolg in narejen v loku. Med gibanjem ali pri vznemirjenju se dvigne do višine ali nad višino hrbta, drugače je spuščen. Konica repa je pogosto rahlo vzvratno zasukana (Zidar 1990).

Tudi rep je zelo košat (Zidar 1991).



Slika 4: Rep kraškega ovčarja (Urban Golob 2007)

## 2.3 Karakter

Za kraškega ovčarja je značilno, da je v vlogi varuha črede pogumen, vendar ne brezglav. Je pameten in sposoben presoje, saj se je od njega v preteklosti pričakovalo, da samostojno ukrepa, kadar je to potrebno. Kraški ovčar je pes svobode in planjav. Od lastnika pričakuje partnerski odnos. Rad opazuje in nadzoruje določeno območje. Izredno hitro se naveže na lastnike, npr. na družino. Tudi na ovce se hitro naveže in jih ščiti ter se do njih obnaša dobrodušno in umirjeno. Ta pasma psa je odlikovana z umirjenostjo, stabilnostjo, zanesljivostjo, vodljivostjo in privrženostjo (Zidar 1990).

Navezanost med psom in lastnikom je odvisna tudi od šolanja, ki mora potekati dolgoročno, strnjeno, brez grobosti in kakršnekoli agresije ali nasilnosti ([http://www.dlvkos.si/index.php?option=com\\_content&task=view&id=19&Itemid=36](http://www.dlvkos.si/index.php?option=com_content&task=view&id=19&Itemid=36)).

Glede na karakterno značilnost kraških ovčarjev je ključ do uspešnega šolanja predvsem zgodnji začetek šolanja ter aktivno ukvarjanje z mladičkom že od prvega dne dalje. Pes mora dojeti, da je bistvo sodelovanja z nami zabava, kar najlažje dosežemo z različnimi triki in vajami, pri katerih mora pes celostno sodelovati. Le tako pes doseže določeno stopnjo samozavesti, samozaupanja in samoiniciativnosti (Jakovljevič 2009).



Slika 5: Mladiček kraškega ovčarja (Ivan Vnuk 2007)

#### ***2.4 Pastirski psi v vlogi psa čuvaja črede***

Ovčjereja je bila še pred dobrimi sto leti ena najpomembnejših gospodarskih panog Krasa, Pivškega, Čičarije in Istre (Emeršič B. 2009).

Volkovi, medvedje, risi ter ostale zveri, ki naključno ali zaradi hrane zaidejo v okolje, ki ga naseljuje ali izkorišča človek, zopet netijo polemike o možnostih sobivanja s človekom. Razkrivajo se interesi, ki porajajo več ali manj radikalne rešitve, podprte s strokovnimi ali čustveno obarvanimi argumenti ([http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski\\_psi.pdf](http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski_psi.pdf)).

Ena od učinkovitejših možnosti zaščite pašnih živali pred divjimi zvermi je stara skoraj toliko, kot je staro prijateljstvo med človekom ter psom. Psi čuvaji čred že dolgo povsod po svetu pomagajo pastirjem varovati njihove črede (Emeršič B. 2007).

V zapisu iz Kmetijskih in rokodelskih novic (1854, letnik 12, št. 35) so pastirski psi omenjeni kot zvesti spremljevalci pastirjev (Emeršič B. 2009).

ali pa vode zmešane z jesihom. Opravila ima malo, hodi od bërda do bërda s svojim psom, dostikrat edinim prijatom. Popaldan v vročini se vsede pod kakšno drevó v senco in piska na dudu in si prepeva narodne pesme, pesme Kraljeviča Marka, pesme vojaške starih slavnih časov. On piska vselej v mehkem glasu (moll), kar je zanimivo pri vsih Slavjanih. Kdor dudu prvokrat sliši, mu ne dopadejo, — ali kmalo se človek temu piskanju privadi, da zdi se mu celó lepo. Meni dudu že kaj dobro dopadejo. Ovčar se pa dostikrat tudi za kakšen germ ali za kakošno vérzel na trebuh vleže, — kdor ga tako vidi, bi mislil, da pastir je arečen in brez misli; ali to ni tako, on ima svoje skerbí, svoje želje. Razvaline starih postopij se mu dozdevajo čudopolne; on si misli, da bo pod temi še kadaj bogat zaklad najdel, s katerim bo dobro živel. Lepe, nedolžne otročje misli! ali lajanje psa jih podera in ovčarju spet nove skerbí napravlja. Kuk.

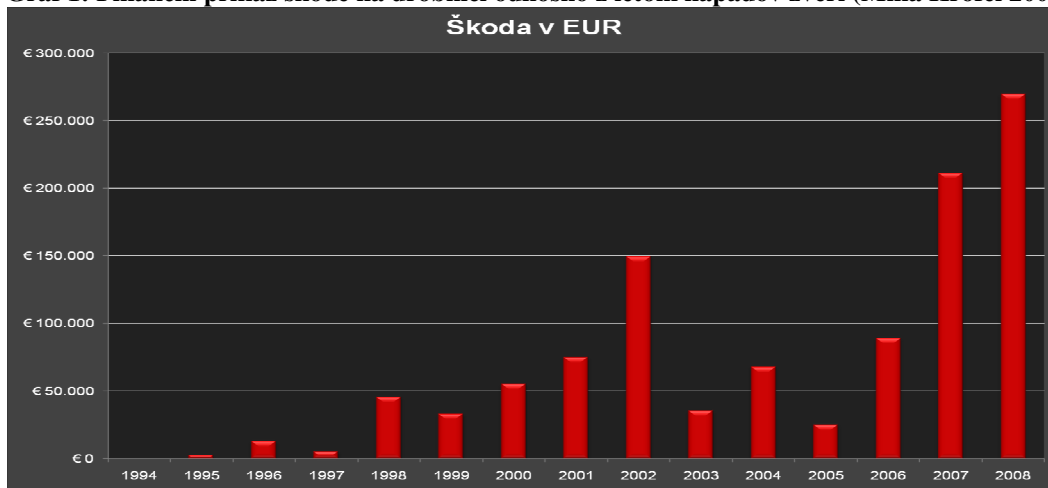
Slika 6: Starodavni zapis prisotnosti psov čuvajev v družbi pastirjev na pašnikih (revija Kraševac 2009)

Ponekod se je to sodelovanje ohranilo v skoraj nespremenjeni obliki vse do danes, drugod pa je zaradi sprememb v načinu življenja postopoma začelo upadati. Tam, kjer imajo živinorejsko tradicijo, v zadnjem času postopoma raste zanimanje za pse čuvaje, s katerimi poskušajo rejci dobro obvarovati svoje črede. Čeprav je bilo na Slovenskem v preteklosti v eno čredo vključenih več psov čuvajev, pa danes le redki posamezniki uporabljajo pse za varovanje čred ali pa za pomoč pri paši ([http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski\\_psi.pdf](http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski_psi.pdf)).

Glede na vrsto dela, ki ga psi opravljajo v čredi, jih delimo na pse, ki čuvajo čredo ter jo branijo pred zvermi in napadalci, in na pse, ki pomagajo pri vodenju črede. Obe vlogi sta lahko včasih združeni v enem samem pastirskem psu (Emeršič M. 2008).

Hrvaški kinolog Ratimir Orban je v reviji Moj pes leta 1955 pastirske pse delil v tri skupine: čuvaje črede, zganjače čred in ovčarske pse. Omenil je, da so ovčarski psi lažje zgradbe in jih pastirji uporabljajo za upravljanje čred, medtem ko so čuvaji črede močnejši, težji, dolgoglaki, pastirji pa jih uporabljajo izključno za zaščito črede (Emeršič B. 2009).

Graf 1: Finančni prikaz škode na drobnici odnosno z letom napadov zveri (Miha Krofel 2009)



Pasme psov čuvajev čred so si vizualno in karakterno presenetljivo medsebojno podobne ne glede na to, od kod izvirajo. Dandanes je njihov telesni in značjski ustroj

izrazito primeren za razne naloge, za katere jih je na različnih koncih sveta v dolgih stoletjih selekcioniral človek ([http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski\\_psi.pdf](http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski_psi.pdf)).

Vsi čuvaji čred so čvrsti in vzdržljivi psi, največkrat veliki, čeprav so med posameznimi pasmami razlike v velikosti in tudi teži. Glava je navadno precej velika in široka, z močnim gobcem in praviloma povešenimi uhlji. Telo je pravokotne oblike, saj takšno razmerje med višino in dolžino trupa psu omogočata enakomernejše gibanje – drenc, v katerem lahko neutrudljivo spremlja čredo. V tem stanju se pes čuvaj lahko bliskovito odzove na galop ali pa počasnejšo hojo. Dlaka je pri pastirskih psih različno dolga, bogata in zelo gosta ter psa zaščiti pred zunanjimi vremenskimi vplivi in tudi poškodbami. Pogosto je svetlejša barva, da se lahko pes ujema z barvo črede ovac, po drugi strani pa se dobro loči od volkov, še posebej ponoči ([http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski\\_psi.pdf](http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski_psi.pdf)).

Prepoznavnost psa čuvaja črede je bila od nekdanje čvrste bodeče ovratnice ([http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski\\_psi.pdf](http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski_psi.pdf)).

Tako imenovana grebenica je prikazana tudi na fotografiji razstave Ovčarstvo na Pivki. Na podlagi le-te lahko zaznamo prvobitno nalogo kraških ovčarjev kot psov čuvajev in zaščitnikov pred divjimi zvermi (Emeršič B. 2009).

Pastirski pes je po značaju uravnovešen, izredno samozavesten, neustrašen, tudi težko uklonljiv in nezaupljiv do tujcev. Predvsem se ti psi zanašajo na lastno presojo in delujejo na lastno pobudo. Tujca ali zver največkrat le preplašijo, če pa presodijo, da je potrebno, pa tudi odločnejše napadejo ([http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski\\_psi.pdf](http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski_psi.pdf)).

Odlikujeta ga dobra naveza do lastnika oziroma družine in umirjena zaščita do domačega teritorija. Odnos z lastnikom mora biti umirjen in dostopen (Zidar 1990).

Med psi čuvaji, ki odraščajo v čredi, in med ovcami se spletajo tesne vezi. Odrasli psi večinoma življenja najraje preživijo s čredo, od katere se nikoli ne oddaljijo in odvrčajo vse, ki poskusijo vstopiti v njeno območje. So dobri pastirjevi pomočniki. Do ovac so zaščitniški in pozorni, do večine sovražnikov pa v primeru potrebe tudi napadalni ([http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski\\_psi.pdf](http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski_psi.pdf)).



Slika 7: Zaščitniški karakter psov čuvajev čred (Urban Golob 2007)

Glede na to, da imajo ti psi zaradi dolgotrajne selekcije manj izrazit nagon po zasledovanju, je seveda njihova agresivnost omejena. Z markiranjem, urinom ter iztrebki psi označujejo svojo prisotnost na določenem območju ali prostoru in s tem obveščajo morebitne plenilce (medvede, divje pse, volkove...), naj se tega območja izogibajo (Zidar 1990).

Številčnost psov čuvajev na pašniku, ki pogojuje učinkovito varovanje, je odvisna od velikosti črede, okolja in razmer, v katerih živijo. Psi, ki varujejo čredo, so skupina s svojo lastno hierarhijo. Med seboj se dobro poznajo ter so pogosto tudi v tesnem sorodstvu. Njihovo delo je zelo učinkovito, ker delujejo skupinsko in zelo služno. Številčno lahko en pes kvalitetno varuje okoli 100 ovac ([http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski\\_psi.pdf](http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski_psi.pdf)).

Prisotnost psov čuvajev je na pašnikih potrebno označiti z opozorilnimi tablamami ter poskrbeti za varno spremstvo obiskovalcev tega območja (Zidar 1990).

O izkušnji popotnika, ki je opisoval Istro, govori tudi članek Dolenji Istrijanec iz leta 1897. V njem opisuje bolj hude pse, ki bi po videzu lahko bili istrski oz. kraški ovčarji (Emeršič B. 2009).

**Motovun, Barban, Vodnjan itd. V selih nas radi z vso ljutostjo napadejo psi, ki jih tu zovejo: breke. Hudi so ti istrski čuvaji, ki imajo po deželi skoro vsi jednako barvo, bolj volčjo, saj so pa tudi na pol volkovi. Dobro, da imam palico ali solnčnik pri sebi; to je tukaj zmerom potrebno. Najbolje, da tako na desni strani palica visi, kakor imajo vojaki sabljo: pes ima več strahu in tujca ne ugrizne.**

Slika 8: Starodavni zapis obstoja istrskih ovčarjev (Kraševac 2009)

Kako uspešni so ti psa v vlogi čuvajev, je velikokrat odvisno od različnih dejavnikov. Tudi pastirji in lastniki psov čuvajev morajo izkazati veliko predanost in odgovornost pri opravljanju nalog psov čuvajev na pašnikih ([http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski\\_psi.pdf](http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski_psi.pdf)).





**Slika 9: Kraški ovčar na pašniku (Urban Golob 2007)**

Kraški ovčar je kot pastirski pes izredno uspešen varuh črede. Od ovc ga je težko ločiti. Pes ni agresiven do ljudi ali drugih živali, razen v primerih, ko začutijo, da bi čreda lahko bila v nevarnosti. V tem primeru z laježem in vznemirjenostjo preprečijo dostop do le-te

([http://dlvkos.si/index.php?option=com\\_content&task=view&id=1498&Itemid=287](http://dlvkos.si/index.php?option=com_content&task=view&id=1498&Itemid=287)).

Podatkovna baza pasem in številčnosti pastirskih psov v Sloveniji se izpolnjuje, zanimivo pa bi bilo izvedeti njihovo približno število in zbrati ter primerjati dosedanje izkušnje. V Sloveniji je pod okriljem Kinološke zveze Slovenije nekaj pasemskih klubov, ki združujejo ljubitelje različnih pasem, kakor tudi ljubitelje pastirskih psov (Emeršič M. 2008).

Od leta 1991 Kinološka zveza Slovenije v centralni elektronski knjigi razpolaga s podatki o kraških ovčarjih ter njihovih lastnikih, vendar le-ta sistem ni namenjen širši javnosti ter je omejen le na določene bistvene podatke (Emeršič M. 2009).

Delo je v sedanjem času še vedno usmerjeno predvsem v razstavno smer, v vzrejo psov za ljubiteljske namene in v šolanje po splošnih programih poslušnosti, saj do nedavnega ni bilo ne zanimanja ne potreb za šolanje psov za varovanje čred. Preverjanja naravnih zasnov psov kot psov čuvajev pri nas zaenkrat ne poznamo ([http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski\\_psi.pdf](http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski_psi.pdf)).

V letu 2006 je pomoč Društvu ljubiteljev in vzrediteljev kraških ovčarjev Slovenije pri izgradnji sodobnega informacijskega sistema (IS) ponudila Biotehniška fakulteta v Ljubljani. Ta ustanova se je na področju genetskih raziskav pokazala kot najbolj primeren partner, kajti sodoben informacijski sistem nadzora temelji na izračunu koeficientov sorodstva plemenjaka in plemenke, ki ju želimo medsebojno pariti ter inbridinga pri njunih potomcih (Emeršič M. 2009).



**Slika 10: Mladički kraškega ovčarja, stari 4 tedne - psarna Srednjedravska (Franc Kiseljak 2009)**

Poleg aktivne podpore strokovni vzreji je DLVKOS v letu 2006 pričel z načrtnim uvajanjem kraškega ovčarja v njegovo prvotno vlogo – varuha črede. Pripravili so

strokovno podlago z naslovom »Strokovne osnove za izvajanje ukrepa odvratanja velikih zveri s pastirskimi psi«, na podlagi katere v aktivni vlogi spremljajo 6 delovnih kraških ovčarjev na paši. Rejci avtohtone pasme ovc lahko uveljavljajo subvencijo pri nakupu mladička kraškega ovčarja, ki bi ga uporabili na pašnikih kot psa čuvaja črede (Emeršič B. 2009).

### **3 MATERIAL IN METODE DE LA**

#### ***3.1 Priprava pridobitve statističnih podatkov***

Glede na obravnavano tematiko sva se odločila, da je metoda anketiranja najboljši način pridobivanja informacij za raziskovalno nalogo. Oblikovala sva vprašalnik, ki je sestavljen iz 10 vprašanj odprtega in zaprtega tipa.

Na anketo smo se že v začetku dobro in kvalitetno pripravili s predhodnim izborom določenih vprašanj ter predhodnim poskusnim anketiranjem 20-ih oseb lastnikov psov v okolici Mozirja. Na podlagi vrnjenih anketnih vprašalnikov in njihovih rezultatov smo dobili potrditev v kvalitetno sestavljen vprašalnik.

Predhodno je bilo potrebno pridobiti naslove rejcev kraških ovčarjev, naslove lastnikov plemenjakov in določenih pomembnejših oseb na področju proučevanja pasme na fakultetah ter naslove individualnih lastnikov ljubiteljev teh psov. Le-te smo našli v bazi podatkov Društva ljubiteljev in vzrediteljev kraških ovčarjev Slovenije (DLVKOS).

Oblikovane anketne vprašalnike smo predhodno razmnožili ter jih po elektronski in navadni pošti poslali na pridobljene naslove rejcev, pomembnim osebam na fakultetah, lastnikom plemenjakov in individualnim lastnikom (ljubiteljem) te pasme. Dodali smo tudi prazno kuverto z naslovom Osnovne šole Mozirje, poštno znamko ter dopis s kratko predstavitvijo ankete ter njenega namena.

#### ***3.2 Anketiranje***

Anketiranje je potekalo v treh sklopih. V prvem sklopu smo anketne vprašalnike poslali 22 osebam, in sicer rejcem ter določenim znanim osebam (doktorjem na fakultetah, članom društva DLVKOS itd.). Tem so bile ankete poslane po elektronski pošti. Njihove elektronske naslove smo pridobili na svetovnem spletu.

Drugi sklop je zajemal 50 lastnikov plemenjakov kraških ovčarjev. Tem smo anketne vprašalnike poslali po elektronski pošti, tistim, katerih elektronski naslov ni bil poznan, pa smo anketne vprašalnike poslali po navadni pošti Pošte Slovenije.

Tretji sklop poslanih anketnih vprašalnikov pa je bil namenjen 50 individualnim lastnikom kraškega ovčarja, ki so anketni vprašalnik prejeli po pošti Pošte Slovenije.

Z razdelitvijo oseb na več sklopov smo dobili različen in pester vpogled v poznavanje pasme kraškega ovčarja ter s tem tudi vpogled v različno pestrost odgovorov. Omogočena pa je bila tudi primerjava mnenj vseh treh skupin anketirancev.

#### ***3.3 Zapis in obdelava podatkov***

Vse anketne vprašalnike, ki so dospeli povratno nazaj po elektronski pošti ali po pošti Pošte Slovenije, smo morali kvalitetno tudi ovrednotiti. Zaradi treh poslanih sklopov

smo jih tudi po prejetju razdelili na tri skupine: vzreditelji in osebe povezane s pasmo na nivoju proučevanja, lastniki plemenjakov ter individualni lastniki.

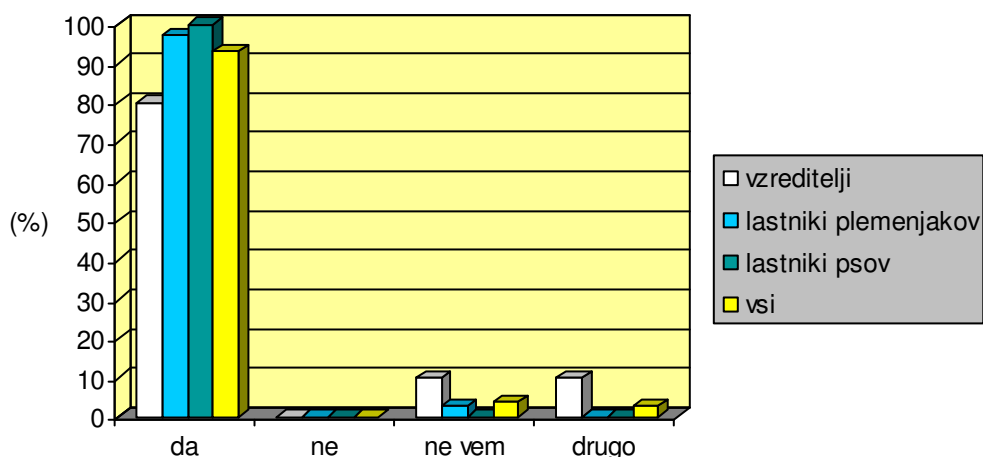
Glede na različno število anketnih vprašalnikov, poslanih različnim osebam, so tudi prejeti anketni listi medsebojno odstopali po številu oseb. Od rejcev kraških ovčarjev ter izbranih oseb s področja njihovega proučevanja smo nazaj prejeli največ odgovorov, kar 19. Lastniki plemenjakov in individualni lastniki niso zadovoljili naših pričakovanj. Prvi so odposlali 36 anketnih vprašalnikov, drugi pa le 27.

Prejete rezultate anketnih vprašalnikov smo statistično analizirali ter jih grafično prikazali v rezultatih ter prilogi z računalniškim programom Microsoft Office Excel.

## 4 REZULTATI

Graf 2: Vloga psa čuvaja v preteklosti

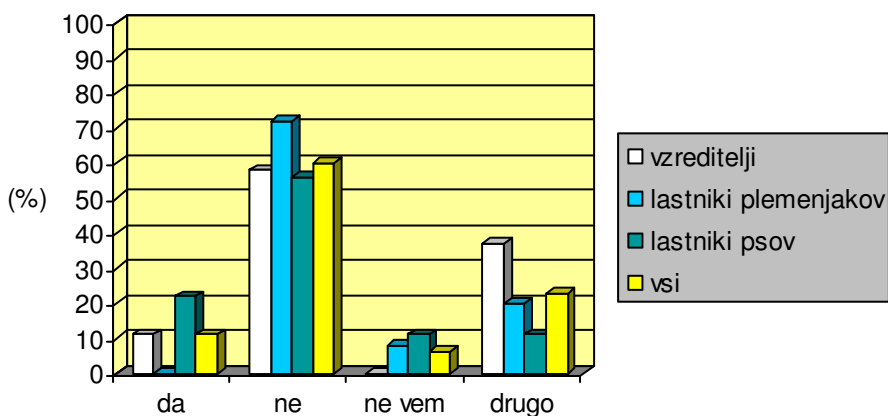
Ali je kraški ovčar v preteklosti na pašnikih opravljal vlogo psa čuvaja črede?



Anketiranci so na vprašanje pomembnosti kraških ovčarjev na pašnikih v preteklosti odgovorili, da je ta pasma v preteklosti že opravljala vlogo psov čuvajev na pašnikih. Zanimivo je, da so odgovori pri vzrediteljih dosegli nivo pod pričakovanim, se pravi, da jih je najmanj odgovorilo pritrdilno. Presenetljivo dobro pa so odgovorili ravno lastniki psov, za katere smo predvidevali, da imajo najslabši vpogled v pomembnost kraških ovčarjev v preteklosti.

Graf 3: Primerjava pomena zaščite električnih in drugih varovalnih ograj s pašnimi psi čuvaji

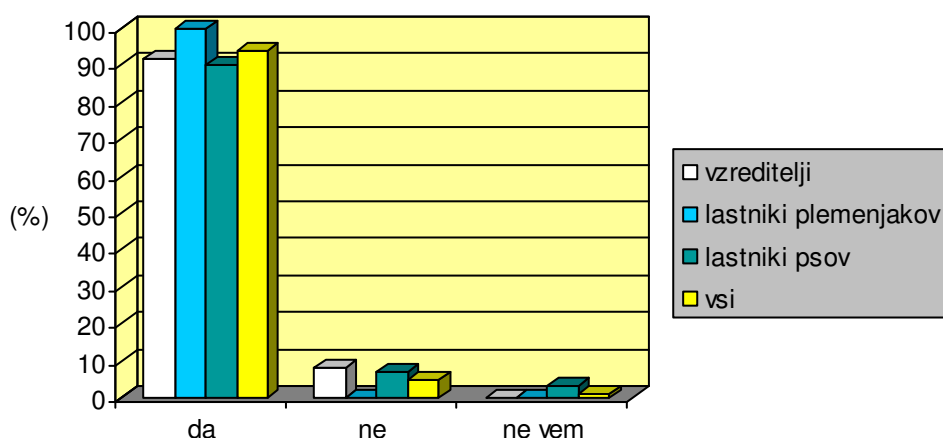
Ali menite, da električne varovalne ograje bolje varujejo črede na pašnikih kot pastirski psi?



Iz rezultatov je razvidno, da so anketiranci seznanjeni s prisotnostjo ter nalogo psov čuvajev na pašnikih. Večina anketiranih je namreč odgovorilo, da električne varovalne ograje in druge vrste ograj nikakor ne morejo opraviti svoje naloge tako kvalitetno, kot to lahko storijo psi čuvaji čred na pašnikih. Nadpovprečno so se pomena nadzora pašnih živali s psi zavedali lastniki plemenjakov, pri vseh ostalih pa so bila zaznana določena odstopanja.

**Graf 4: Primernost kraških ovčarjev za čuvaje čred na pašnikih**

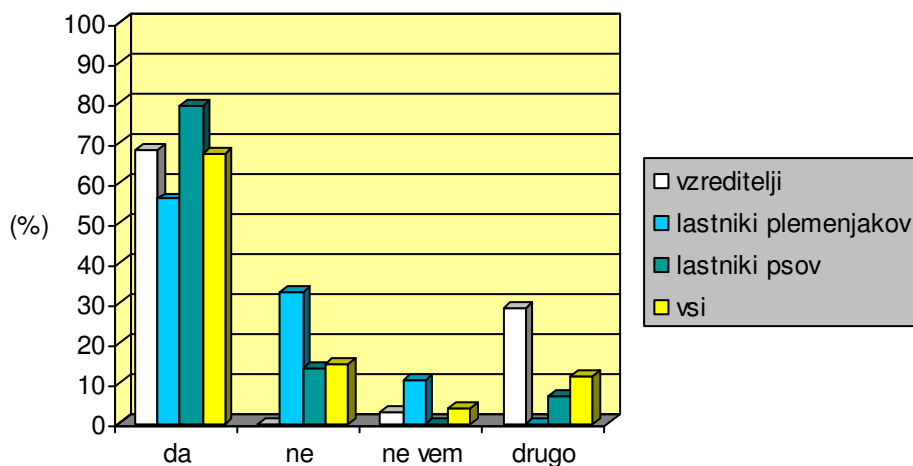
Ali se strinjate s trditvijo, da je kraški ovčar primeren za čuvaje črede na pašniku?



Primernost kraških ovčarjev v vlogi čuvaja čred na pašnikih anketiranim ni predstavljala določene težave, saj so odgovorili, da je pasma absolutno primerna za nadzorovanje drobnice na pašnikih. Glede na najmanjšo številčno zastopanost vzrediteljev pri poslanih anketnih vprašalnikih smo bili presenečeni nad odgovorom, da pasme kot potencialne za opravljanje nadzora na pašnikih ne podpirajo v takšnem številu kot drugi.

**Graf 5: Zahtevnost vzgoje psov čuvajev čred na pašnikih**

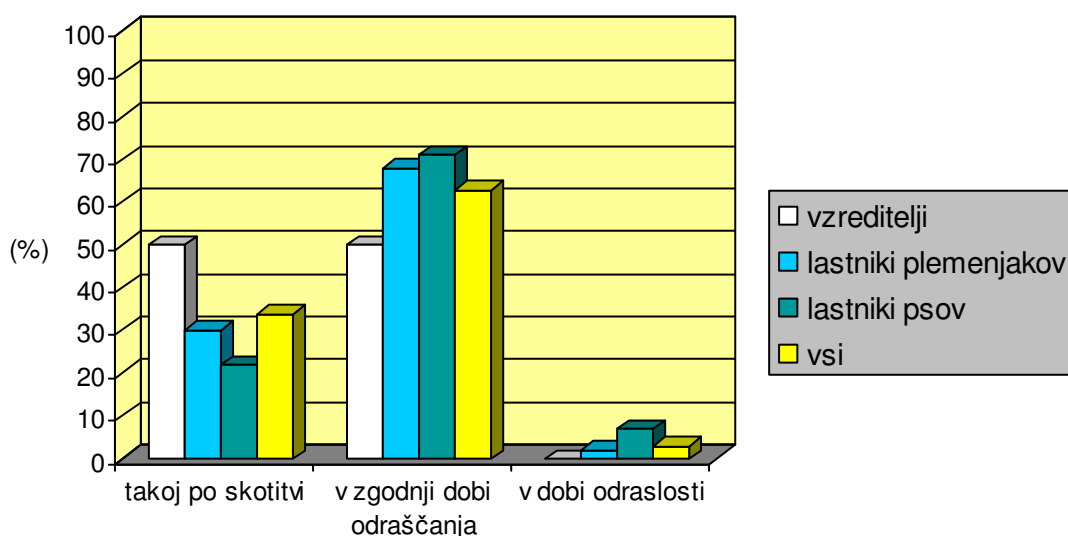
Ali mislite, da je vzgoja psa čuvaja črede zahtevna?



Iz rezultatov lahko razberemo, da so vse tri skupine anketirancev seznanjene z vzgojo kraških ovčarjev, kar nas glede na izbor anketirancev niti ne preseneča. Pri grafu opazimo odstopanje pri lastnikih plemenjakov, ki se s težavnostjo vzgoje strinjajo v najmanjšem deležu, prav tako pa jih je tudi največ odgovorilo, da vzgoja te pasme sploh ni zahtevna. Vsa ostala odstopanja od povprečja smo zasledili v nizkih deležih.

**Graf 6: Časovna opredelitev seznanitve pašnih psov z vlogo psa čuvaja črede**

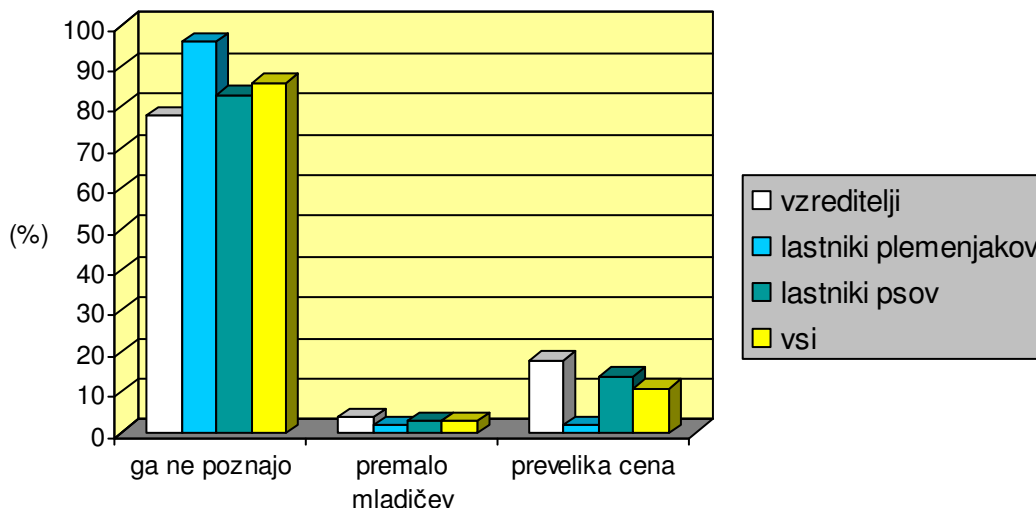
V katerem obdobju življenja naj bi se pes seznanil z vlogo psa čuvaja črede?



Anketiranci so na to vprašanje odgovorili po pričakovanjih. Idejo, da je kraške ovčarje potrebno vzgajati v dobi odraslosti, so najmanj podprli. Večina je bila naklonjena temu, da kraški ovčarji potrebujejo največjo intenzivnost vzgoje v zgodnji dobi odraščanja, opazimo pa tudi strinjanje anketirancev s trditvijo, da kraški ovčarji potrebujejo že takoj po skotitvi kot mladički določeno mero nege in pozornosti. Zanimive odgovore smo zasledili pri vzrediteljih, ki so mnenja, da je vzgoja takoj po skotitvi enakovredna vzgoji v zgodnji dobi odraščanja.

**Graf 7: Odločitev za pasmo pri nakupu psa**

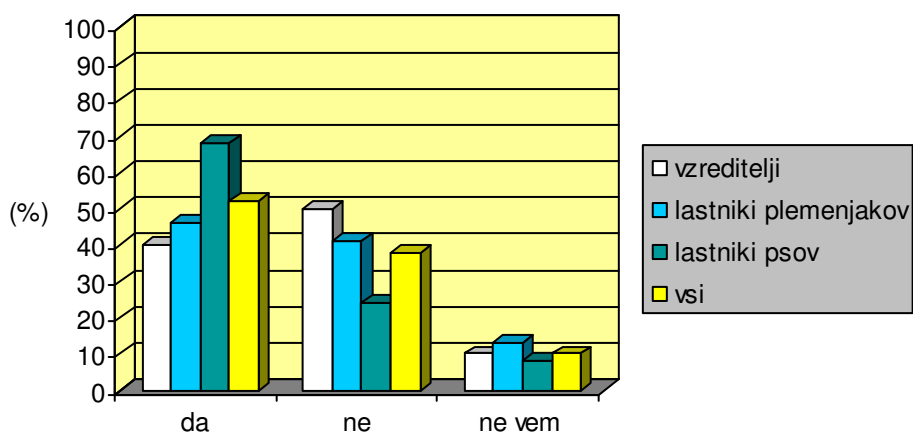
Kaj mislite, zakaj se ljudje pri izbiri pasme psov ne odločajo za kraškega ovčarja?



Iz rezultatov je razvidno, da so vse tri skupine anketirancev mnenja, da pasma kraškega ovčarja pri nakupu mladička ni aktualna zaradi nepoznavanja te pasme. Presenetil je odgovor vzrediteljev, ki so mnenja, da je nezanimanje za to pasmo posledica previsoke cene za nakup. Število razpoložljivih mladičev pa je navedeno v minimalnem deležu, torej to ni pomembnejši razlog, ki bi v veliki meri vplival na odločitev pri nakupu mladičev.

**Graf 8: Prihodnost kraškega ovčarja**

Ali menite, da je prihodnost kraškega ovčarja ogrožena?



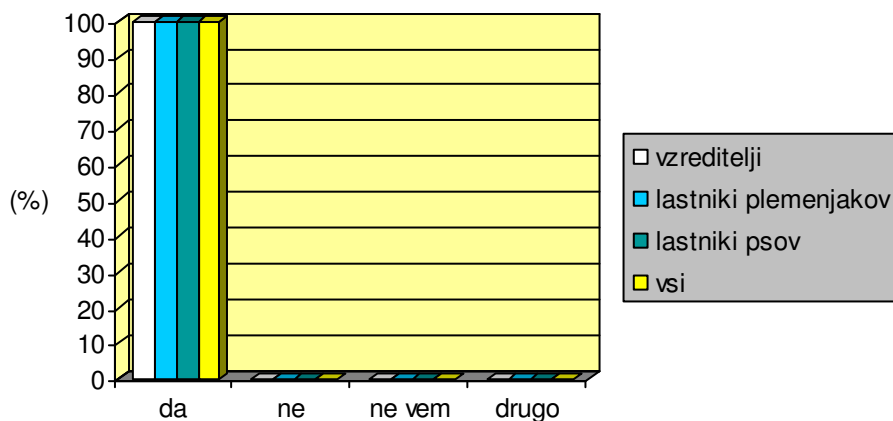
Z analizo rezultatov o ogroženosti pasme v prihodnosti smo prišli do zelo zanimivih rezultatov. Večji delež anketirancev je odgovoril, da je prihodnost pasme vprašljiva. Pri tej interpretaciji odgovora najbolj odstopajo lastniki psov, ki so v največjem deležu temu pritrdili, najmanj strinjanja pa smo po pričakovanjih zasledili pri vzrediteljih. Lastniki



plemenjakov so se strinjali tako s trditvijo, da je ta pasma v prihodnosti lahko ogrožena, kot tudi s trditvijo, da ta pasma v prihodnosti ne bo ogrožena. Na odgovor ne vem so v minimalnem deležu odgovorile vse tri skupine anketirancev enako.

**Graf 9: Avtohtonost kraških ovčarjev**

Ali menite, da je kraški ovčar avtohtona pasma v Sloveniji?



Avtohtonost kraškega ovčarja v Sloveniji so po pričakovanjih potrdili čisto vsi anketirani iz vseh treh skupin. Prav nihče ni odgovoril z odgovorom ne, ne vem in drugo.

## 5 RAZPRAVA

Podrobnejša analiza statistično pridobljenih rezultatov ankete je prikazala širok spekter pričakovanih in manj pričakovanih odgovorov, s pomočjo katerih bomo določene hipoteze kvalitetno potrdili, nekatere od njih pa tudi zanikali.

Anketiranci so bili pri vprašanju, ali je kraški ovčar v preteklosti na pašnikih opravljal vlogo psa čuvaja črede v več kot 90% mnenja, da je kraški ovčar v preteklosti bil prisoten na pašnikih, kjer je opravljal vlogo psa čuvaja čred drobnice. Odgovori pa so se pri potrditvi tega odgovora po skupinah anketirancev tudi razlikovali. Največje strinjanje s tem, da so kraški ovčarji v preteklosti opravljali vlogo psa čuvaja črede smo zasledili pri lastnikih psov. Proti pričakovanju pa smo najmanjše strinjanje zasledili pri vzrediteljih (glej graf. št. 2). Izsledke analize lahko primerjamo tudi z drugimi viri. Že v preteklosti so mnogi, pa čeprav pod drugimi imeni, pasmo kraški ovčar omenjali kot pse čuvaje. Tako je v literaturi zaslediti leto 1558, ko naj bi prvi upravitelj Lipice za zaščito plemenskih žrebcev in kobil lastil močne in ostre pse. Kasneje je v 17. stol o tej pasmi psa pisal tudi Janez Vajkard Valvazor, ki je navedel, da ob reki Pivki gojijo velike ter močne pse, ki so dovolj močni, da ubranijo svojo čredo pred napadi volkov. Da pa so kraški ovčarji v preteklosti res opravljali vlogo čuvaja čred, je razvidno s fotografiji iz razstave Ovčarstvo na Pivki, kjer le-te zasledimo z grebenico, ki je bila prisotna na njihovih vratovih. Le-ta je imela vlogo zaščite pastirskih psov pred ugrizi zveri v predel vratu. Iz tega je razvidno, da je ta pasma v preteklosti res opravljal vlogo psov čuvajev na pašnikih. Prav tako pa je iz določene literature mogoče razbrati, da med pasmami pastirskih psov kraški ovčarji niso ločeni in navedeni zase, ampak jih lahko zasledimo tudi pod skupnim izrazom pastirski pes, kar pa nujno ne pogojuje ravno te pasme.

Na vprašanje o pomenu varovanja čred drobnice z električnimi in drugimi varovalnimi ograjami v povezavi s kraškimi ovčarji, so anketiranci odgovorili pričakovano. V kar 60% so odgovorili pritrdilno, in sicer da so psi na pašnih predelih nujni za zagotovitev varnosti pašnih živali. S tem lahko na podlagi njihovega mnenja potrdimo hipotezo, v kateri se strinjajo, da električne varovalne ograje slabše varujejo pašne živali, kot psi čuvaji čred. Najbolj odstopajo odgovori lastnikov plemenjakov, ki so kar 70 % podprli teorijo, da električne varovalne ograje slabo varujejo drobnico na paši in celo z 0% odgovorili pri potrditvi pomembnosti varovalnih ograj. Vzreditelji in lastniki psov pa se v določenih procentih strinjajo, da so električne varovalne ograje na pašnikih bolj učinkovite od psov (glej graf št. 3). Večina odgovorov je bilo pričakovanih, le nekaj odstotkov določenih skupin anketirancev je s svojimi odgovori spremenilo naša pričakovanja. Dobljene rezultate lahko primerjamo z mnenji različnih avtorjev, ki navajajo, da je prisotnost pastirskih psov najbolj učinkovita metoda za varovanje čred drobnice. Spet drugi navajajo, da je najboljša zaščita pašnih živali kombinacija električnih in drugih varovalnih ograj s pastirskimi psi čuvaji. Zagotovo pa imajo psi čuvaji določene prednosti, kot so večje zmanjšanje škode pri čredah zaradi napadov zveri in boljša izkoriščenost pašnih površin ter lažja mobilnost čred pri selitvah na drugo pašo. Že samo graf. št. 1, ki prikazuje vsakoletni finančni porast škode na drobnici zaradi napadov zveri, nam pove, da kljub uvedbi varovalnih ograj, le-te brez prisotnosti psov ne odigrajo največje možne zaščite drobnice.



Slika 11: Varovanje črede (Urban Golob 2007)

Ali je kraški ovčar primeren za psa čuvaja črede na pašniku? Vprašanje, na katerega bi lahko na podlagi zgodovinskih zapisov odgovorili pritrdilno. Tudi rezultati ankete so pokazali karakterno poznavanje in primernost te pasme v vlogi psov čuvajev. Celokupno povprečje odgovorov vseh anketiranih skupin je v več kot 90% pritrdilo mnenju, da je pasma kraški ovčar primerna za nalogo nadzora drobnice na pašnikih. Odgovori, ki te trditve ne podpirajo, niso bili pričakovani, sploh pa ne, če med njimi zasledimo odgovore vzrediteljev in strokovnjakov na področju proučevanja te pasme, ki so bili v reševanje ankete vključeni v najmanjšem številu. Le-ti so v najvišjem procentu (skoraj 10%) odgovorili, da kraški ovčar ni primeren za nalogo opravljanja nadzora na pašnikih. Izsledke analize rezultatov lahko kvalitetno primerjamo tudi z določenimi zapisi iz literature, v kateri je razvidno, da je kraški ovčar primeren za psa čuvaja čred drobnice. Kraški ovčarji so namreč v preteklosti bili vzrejeni in selekcionirani na podlagi samostojnega presojanja nevarnih situacij, s čimer so ohranili genetsko zasnovo čuvaja čred. So tudi pasma, ki je po značaju uravnovešena, samozavestna, neustrašna, zaščitniška do lastne črede in nezaupljiva do tujcev. To nam pove, da se ti psi zanašajo na lastno presojo in delujejo na lastno pobudo, in sicer po načelu najprej vsiljivca preplašiti, šele nato pa odločneje napasti. Kljub članku, da so pašni psi vizualno in karakterno presenetljivo medsebojno podobni med sabo, je treba poudariti, da je ta pasma vendarle naša avtohtona pasma in si zato pri ponovni uvedbi psov čuvajev čred na slovenskih pašnikih zasluži prioriteto pri odločanju med različnimi pasmami psov čuvajev. Hipotezo, da kraški ovčar ustreza pogojem psa čuvaja črede, lahko na podlagi dobljenih rezultatov iz analize z gotovostjo tudi pozitivno potrdimo.

Odgovori o zahtevnosti vzgoje psa čuvaja črede so zadovoljili naša pričakovanja. V skoraj 70% je pri anketirancih zaslediti strinjanje s trditvijo, da je vzgoja psa čuvaja črede zahtevnejša. Najbolj so temu vprašanju pritrdili vzreditelji in lastniki psov, najmanj pa lastniki plemenjakov (glej graf št. 5).

Z odgovorom ne so v največjem procentu (30%) odgovorili lastniki plemenjakov, ki pa za takšen odgovor nimajo strokovne osnove. Na podlagi primerjave podatkov iz literature lahko ugotovimo, da ta pasma psa s pravilnim pristopom in dobrim poznavanjem njihove vedenjske logike in upoštevanjem osebnostne integritete psa,

lahko doseže vidne rezultate. Lahko pa povzamemo, da pasma pri vzgoji specifično odstopa in splošni programi učenja in poslušnosti pri tej pasmi otežujejo njihovo učenje.



**Slika 12: Mladička, stara 6 tednov, med igro - psarna Srednjedravška (Franc Kiseljak 2008)**

Obdobje, v katerem naj bi se kraški ovčar seznanil z vlogo psa čuvaja črede, naj bi bilo v zgodnji dobi odraščanja (v povprečju 60%). Najbolj se s tem obdobjem strinjajo lastniki psov, ki jim sledijo lastniki plemenjakov (glej graf št. 6). Vzreditelji so bili deljenega mnenja, in sicer so v 50% pritrdili pomembnosti vzgoje v zgodnji dobi odraščanja, nič manj pomembno pa za njih ni obdobje takoj po skotitvi, katerega pomembnost so navedli z istimi procenti. Potrebno je navesti tudi podatek, da je kar slaba tretjina anketirancev odgovorila, da je to obdobje prisotno takoj po skotitvi. Nekaj anketirancev pa je v zanemarljivih procentih potrdilo, da bi se pes čuvaj z vlogo psa čuvaja moral seznaniti šele v odrasli dobi (glej graf št. 6), česar pa z analizo ankete in s primerjavo podatkov iz literature ne moremo potrditi. Iz nje je razvidno, da je najprimernejša doba za uvajanja psa v namen psa čuvaja črede ravno doba odraščanja, ko pes sprejme čredo kot svojo. Prezgodnje šolanje lahko povzroči slabo zbranost in odtujitev. Glede na karakterno značilnost pa je potrebno izpostaviti tudi zgodnejše učenje, ampak na način, kjer pes dojame, da je bistvo sodelovanja z nami zabava, kar najlažje dosežemo z določenimi triki in igro. Le tako bomo psa v kasnejši dobi lahko kvalitetno uvedli kot čuvaja čred.

Pri vprašanju, zakaj se ljudje pri izbiri pasme pse ne odločajo za kraškega ovčarja, smo bili precej presenečeni, kajti na podlagi analize tega vprašanja smo ugotovili, da je v povprečju 85% vseh anketiranih odgovorilo, da se ljudje za kraškega ovčarja ne odločajo zato, ker ga sploh ne poznajo. Tako so z največ 95% pritrdili lastniki plemenjakov. V malem deležu smo zasledili tudi odgovore, da se ljudje za nakup kraškega ovčarja ne odločijo zaradi prenizkega števila mladičev, ki bi bili na razpolago. To drži le delno, razen če pri rejcu v določenem letu ne dobite v leglu točno želenega spola in čakate na nakup do naslednjega legla. Zanimivi so bili odgovori pri odvrnitvi od

nakupa zaradi prevelike cene, kjer so ravno vzreditelji, ki postavljajo ceno odgovorili, da je njihova cena previsoka (glej graf št. 7).

V določenih člankih smo lahko zasledili morebitne vzroke za odvrnitev od nakupa kraškega ovčarja. Eden od teh je, da je v preteklosti ovčjereja bila ena najpomembnejših gospodarskih panog, vemo pa, da danes temu ni tako. Z zmanjšanjem ovčjereje se je posredno zmanjšalo tudi zanimanje za pse čuvaje na pašnikih. Treba je poudariti, da sodobni pašni načini predvidevajo ukrepe preprečevanja napadov na drobnice tudi na način zagotovitve z električnimi ali drugimi varovalnimi ograjami, ki so nadomestile pse čuvaje na pašnikih. Vzrok za zmanjšano število psov čuvajev na pašnikih je lahko tudi premoč drugih pasem psov iz drugih držav, sama obveznost do psa ter predrago vzdrževanje. Ne moremo pa trditi, da je vzrok za to, da se ne odločimo za nakup kraškega ovčarja cena, sploh s strani kmetovalcev, ki jih uvajajo na pašnike. Sprejeta je bila namreč strategija, da lahko posestnik pašnika kraškega ovčarja, ki ga bo uporabil kot čuvaja, dobi brezplačno s pomočjo subvencije. V to skupino analiziranih podatkov je vključeno tudi poznavanje pasme in zagotovo lahko trdimo, da hipoteza, ki govori o tem, da je kraški ovčar pasma, ki je v Sloveniji dobro poznana, ne drži in smo jo lahko ovrgli.

Na podlagi grafa, ki prikazuje prihodnost in ogroženost kraškega ovčarja, smo dobili zelo presenetljive izsledke. V povprečju je več kot 50% anketirancev odgovorilo, da je kraški ovčar ogrožena pasma. Skoraj polovica (okoli 40%) je odgovorila, da ta pasma ni ogrožena. Primerjalno so vzreditelji in osebe, ki se strokovno ukvarjajo s proučevanjem te pasme, bolj naklonjeni trditvi, da bo prihodnost kraških ovčarjev svetla, kar pa ne moremo trditi za izsledke ankete pri lastnikih plemenjakov (glej graf št. 8). Največ odstopanja je pri individualnih lastnikih psov, ki so v kar 70% mnenja, da je prihodnost te pasme ogrožena. Pa je res?

V mnogih člankih lahko zasledimo podatke, pomembne za primerjavo. V današnjem času proučevanja te pasme izstopajo nekateri izsledki, ki pozitivno zrejo v prihodnost pri ohranitvi te pasme psa. Eden od teh je, da lahko rejci avtohtone pasme ovc uveljavljajo državno subvencijo pri nakupu mladička kraškega ovčarja, katerega naloga bi bila še boljše zaščititi pašne živali pred napadi zveri. Tudi novost postopnega in načrtnega uvajanja kraškega ovčarja v njegovo prvotno nalogo čuvaja črede, ki se v Sloveniji že izvaja, govori o dobri prihodnosti pasme. Najbolj pomemben za ohranitev pasme v prihodnosti je kvaliteten nadzor nad parjenjem, ki ga v zadnjem času omogoča pregleden in sodoben informacijski sistem. Skupno z informacijskim sistemom pa je v paritvene namene potrebno uvesti oz. se že izvajajo sodobni načini nadzora genetskega materiala preko genskih analiz. S temi analizami še dodatno preprečujemo paritve v sorodstvu in preprečujemo možnost inbridinga pri njihovih potomcih. Vse to pa je pogoj za čist dedni material, ki se iz roda v rod prenaša v prihodnost. Vsi ti ukrepi kažejo v pozitivno smer in k ohranitvi pasme na slovenskih tleh. Zatorej lahko hipotezo, ki govori, da je prihodnost kraškega ovčarja v Sloveniji negotova, zanikamo oz. ovržemo.

Anketiranci so v 100% potrdili, da je kraški ovčar avtohtona pasma v Sloveniji. Je pa potrebno omeniti težave, ki so pestile pasmo kraškega ovčarja v preteklosti. Ta pasma je namreč leta 1957 zaradi preteklih križanj s šarplanincem dobila ime jugoslovanski ovčar šarplaninec, s čimer se naši kinologi niso strinjali. Mednarodno je bil ponovno priznan

in je edina pasma psa v Sloveniji, katere razvoj je v preteklosti skupno z našo avtohtono vrsto ovce, istrsko pramenko, izhajal iz geografsko izoliranih populacij.

## 6 ZAKLJUČEK

Ali bomo v prihodnosti še lahko govorili o tem, da je kraški ovčar edina avtohtona pasma psa v Sloveniji? Ta pasma psa je v Sloveniji premalo poznana. Veliko tistih, ki jo poznajo, so mnenja, da so kraški ovčarji samo psi, ki so nevarni. Pozabljajo pa na to, da je kraški ovčar slovenski avtohtoni pes. To pomeni, da je slovenska edina avtohtona pasma psa. Kraški ovčarji nam na podlagi naravne dediščine predstavljajo nepredstavljivo bogastvo. Nemalokrat jih lahko zasledimo kot »pse čuvaje« lastnine ali pa kot hišne ljubljence. Pozabljamo na njihovo pravo vrednost, na njihovo nalogo iz preteklosti, ko so skupaj s pastirji pridno opravljali vlogo čuvanja čred drobnice. Kraški ovčar je v preteklosti že opravljal vlogo psa čuvaja čred na pašnikih, kjer je pred napadi divjih zveri pazil pašne živali, največkrat ovce in koze, vendar pa je razvoj tehnologije pripomogel k temu, da je pse čuvaje na pašnikih zamenjala električna varovalna ograja. Iz preteklosti do danes se je močno zmanjšala površina pašnikov, zato se posledično zmanjšuje tudi povpraševanje po psih čuvajih čred. K upadu številčnosti kraških ovčarjev na pašnikih je v obdobju med obema vojnama pripomogla tudi opustitev intenzivne paše. Sedaj, ko je slovenska strokovna javnost ponovno zaveda naše edine avtohtone pasme psa, njegove prvotne pomembnosti, bi ga kot čuvaja čred radi povrnili oz. naselili nazaj v njegovo prvotno okolje – pašnike dinarsko- kraškega sveta.

Ali bo prihodnost kraških ovčarjev svetla?

V Sloveniji poznamo precej vzrediteljev kraških ovčarjev, ki s svojimi plemenskimi psi ob upoštevanju določenih pravil dedovanja prispevajo k kvalitetni ohranitvi te pasme. Tudi Društvo ljubiteljev in vzrediteljev kraških ovčarjev Slovenije s svojo požrtvovalnostjo, trudom in novimi metodami pri razplodu in vzreji potomcev skrbi za ohranitev pasme, s tem pa tudi za ohranitev pestrosti biodiverzitete ter ohranitve naravne dediščine našim zanamcem. Anketiranci so se v veliki večini strinjali, da je kraški ovčar avtohtona pasma v Sloveniji, ki je v preteklosti že bila uporabljena za nadzor drobnice – psi čuvaji na paši. Vzgoja teh psov naj bi bila zaradi specifičnosti pasme zahtevnejša in dolgotrajna. V vzgojo naj bi bilo vključene precej igre in potrpežljivosti. Poznavanje pomena prisotnosti psov čuvajev čred v primerjavi z varovalnimi ograjami je bilo dobro. Večina je mnenja, da električne varovalne ograje ne varujejo drobnice na pašnikih tako dobro kot psi čuvaji. Potrebno pa je omeniti, da zagotovo najboljšo zaščito nudi kombinacija obojega, tako psa čuvaja, kot tudi električne ali druge varovalne ograje. Mnenja glede ogroženosti kraškega ovčarja v Sloveniji so med poznavalci še vedno zelo deljena. Vzrok, zakaj se ljudje, sploh kmetje, ne odločijo za pastirskega psa, je pašna strategija, ki je že bila omenjena. Kljub temu smo zasledili, da ljudje v Sloveniji te pasme psa sploh ne poznajo in se zaradi tega ne odločajo za njen nakup. V prihodnosti bi ob ponovni uvedbi kraškega ovčarja v vlogi psa čuvaja črede morali upoštevati tudi vidik v povezavi s pravilnim izborom avtohtone vrste ovce istrske pramenke, ki bi jo leti nadziral na pašnikih. V zadnjem času je velik poudarek namenjen ohranitvi biološke raznovrstnosti – biodiverzitete, zato je pasma kraškega ovčarja še kako pomembna za prihodnostjo in pri ohranitvi naravne dediščine. Izpopolnjeni informacijski sistemi in uvedba sodobnih načinov razmnoževanja z boljšim nadzorom in zmožnostjo preprečitve inbridinga, pa govorijo tudi o tem, da bo prihodnost kraškim ovčarjem zagotovljena.

## 7 POVZETEK

Z raziskovalno nalogo sva želela ugotoviti, kako Slovenci poznajo pasmo kraškega ovčarja ter kako so ljudje seznanjeni z njihovo vlogo v preteklosti. Ravno tako sva želela prikazati mnenja, ki pogojujejo prihodnost te avtohtone pasme v slovenskem prostoru. V modernem času pasmo kraškega ovčarja vse prepogosto lahko vidimo na razstavah psov po Sloveniji in tujini, v nemalo primerih pa jih vidimo tudi kot »pse čuvaje« domov lastnikov, ki so se odločili za nakup te pasme psa. Kot psi čuvaji čred drobnice so kljub velikim prizadevanjem različnih kinoloških društev v preteklosti ter v sedanjosti, predvsem Društva ljubiteljev in vzrediteljev kraških ovčarjev Slovenije – DLVKOS, še vedno premalo prisotni. Veliko oseb, ki so zaslužne za dosedanjo ohranitev te pasme psa, bi si želelo večjo prisotnost teh psov v njihovem naravnem okolju – v pašnem okolju v Sloveniji. Pri raziskavi sva zaradi velike razpršenosti tako rejcev in lastnikov, kot tudi strokovnjakov na področju ohranitve te avtohtone vrste uporabila metodo anketiranja, v kateri so bili zajeti tako odprti kot tudi zaprti tip vprašanj. Rezultati analize anket so bili nad pričakovanimi. S statistično analizo anket smo namreč ugotovili, da so anketiranci z minimalnimi odstopanji dobro seznanjeni z vlogo pasme kraškega ovčarja v preteklosti, njeno današnjo vlogo ter tudi z njeno vlogo v prihodnosti. Ker so bili rezultati anketiranja presenetljivo dobri, sva jih lahko v vseh okvirih raziskovalne naloge tudi dobro uporabila.

Na podlagi rezultatov lahko pričakujemo, da se bo število kraških ovčarjev v prihodnjih letih še povečevalo ter da se bo širša slovenska javnost postopoma zavedla prisotnosti naše edine avtohtone pasme psa ter njene pomembnosti za naše okolje v prihodnosti, predvsem v vlogi psov čuvajev na slovenskih pašnikih.



## **8 ZAHVALA**

Posebna zahvala gre mentorju, učitelju biologije, prof. Blažu Podrižniku, za nasvete, strokovno pomoč, podporo in pomoč pri pregledu in ureditvi raziskovalne naloge.

Zahvalo namenjava tudi prof. Urški Kočevar za lektoriranje raziskovalne naloge ter prof. Saši Karče za angleški prevod izvlečka.

Za finančno podporo pri pošiljanju anket se zahvaljujema tudi OŠ Mozirje ter vsem tistim, ki ste v svojem prostem času odgovorili na anketne vprašalnike ter s tem omogočili izdelavo raziskovalne naloge.

## 9 PRILOGE

### ANKETNI VPRAŠALNIK Prihodnost kraškega ovčarja v Sloveniji

Spol: M Ž

Starost: \_\_\_\_

Izobrazba: OŠ SŠ VŠ UNI Drugo: \_\_\_\_\_

Ste lastnik/-ica psa? DA / NE

Ali ste lastnik/-ica kraškega ovčarja: \_\_\_\_\_

1. Ali poznate izraz avtohtona vrsta? Kaj pomeni?

\_\_\_\_\_.

2. Ali menite, da je kraški ovčar avtohtona pasma v Sloveniji?

-da -ne -ne vem -drugo: \_\_\_\_\_

3. Ali je kraški ovčar v preteklosti na pašnikih opravljal vlogo psa čuvaja črede?

-da -ne -ne vem -drugo: \_\_\_\_\_

4. Ali menite, da električne varovalne ograje bolje varujejo črede na pašnikih, kot pastirski psi?

-da -ne -ne vem -drugo: \_\_\_\_\_

5. Ali se strinjate s trditvijo, da je kraški ovčar primeren za čuvaja črede na pašniku?

-da -ne -ne vem

Zakaj?

\_\_\_\_\_.

6. Ali menite, da je vzgoja psa čuvaja črede zahtevna?

-da -ne -ne vem -drugo: \_\_\_\_\_

7. V katerem obdobju življenja menite, naj bi se pes seznanil z vlogo psa čuvaja črede?

-takoj ob skotitvi -v zgodnji dobi odraščanja -v dobi odraslosti, ko je predhodno osvojil ostale tehnike učenja

Zakaj?

\_\_\_\_\_.

\_\_\_\_\_.

8. Kaj mislite, zakaj se ljudje pri izbiri pasme psov ne odločajo za kraškega ovčarja?  
-ga ne poznajo      -premalo mladičev na razpolago      -prevelika cena mladičev

9. Ali menite, da je prihodnost kraškega ovčarja ogrožena?  
-da      -ne      -ne vem

10. Zakaj tako mislite?

---

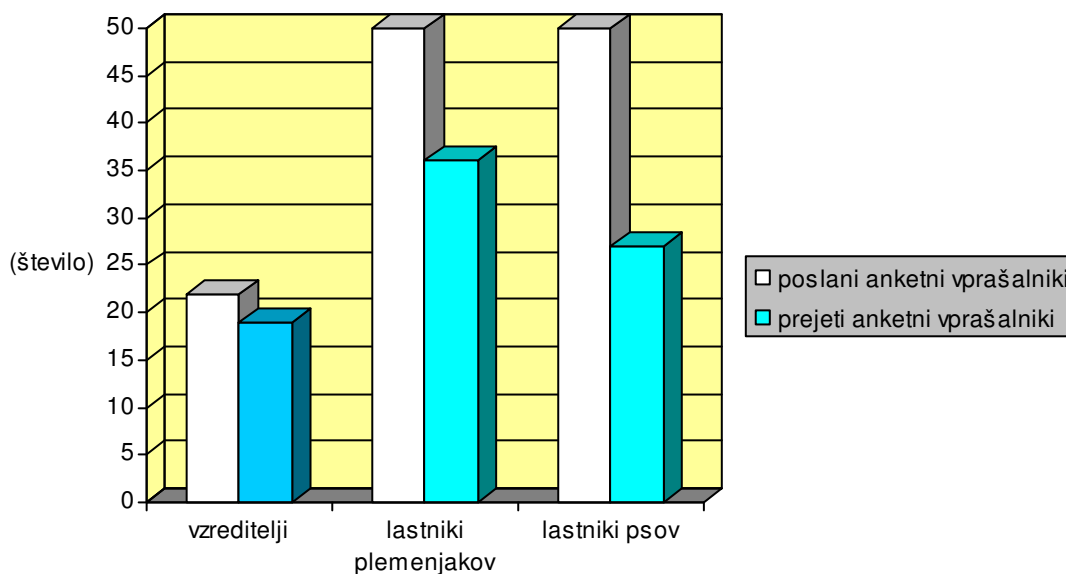
---

Najlepša hvala za pozornost!  
Žan & Jošt

**Priloga št. 1 : Anketni vprašalnik**

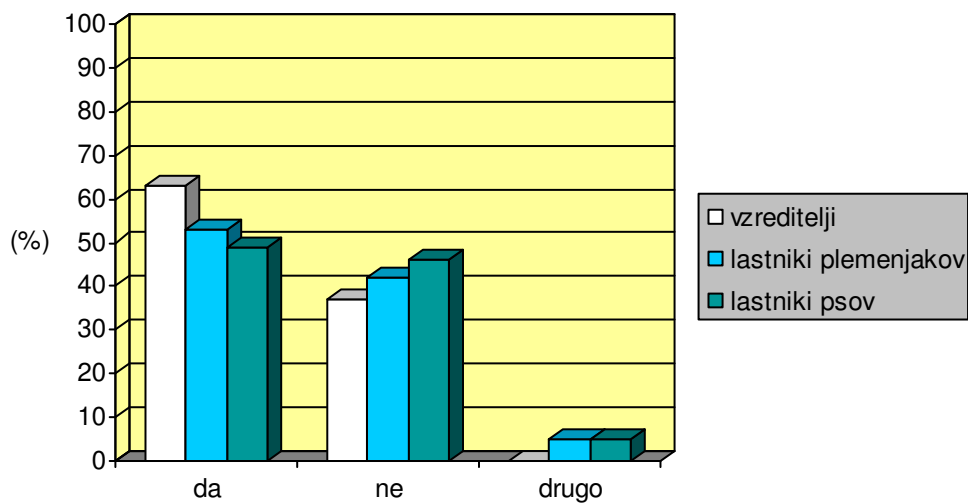
**Priloga št. 2: Predstavitev številčnosti vrnjenih anketnih vprašalnikov po skupinah**

Grafični prikaz števila poslanih in prejetih anketnih vprašalnikov



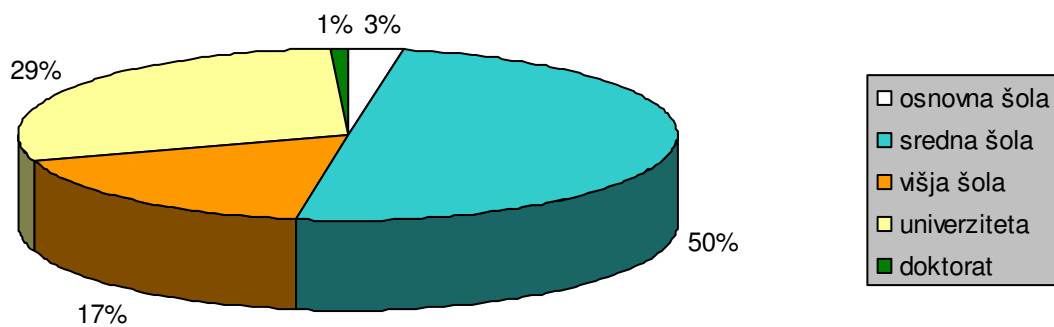
**Priloga št. 3: Prikaz izraza avtohtonosti in njenega pomena**

Ali poznate izraz avtohtona vrsta? Kaj pomeni?



**Priloga št. 4: Struktura anketirancev glede na izobrazbo**

Izobrazbena struktura anketirancev



## 10 LITERATURA

1. DROBNIČ, S. 2008. Socializacija in šolanje kraških ovčarjev. Revija Kraševac, (17), str. 10.
2. EMERŠIČ, B. 2007. Kraševac kot pastirski pes. Revija Kraševac, (16), str. 9-10.
3. EMERŠIČ, B. 2009. Prvo priznanje. Revija Kraševac, (18/19), str. 3-9.
4. EMERŠIČ, B. 2009. Ponovno uvajanje kraševca v funkcijo pastirskega psa. Revija Kraševac, (18/19), STR. 35.
5. EMERŠIČ, M. 2008. Vzreja. Revija Kraševac, (17), str. 12-13.
6. EMERŠIČ, M. 2008. Vzreja. Revija Kraševac, (17), str.14.
7. EMERŠIČ, M. 2009. Novi informacijski sistem za kraške ovčarje. Revija Kraševac, (18/19), str. 31.
8. EMERŠIČ, M. 2009. Poslednji ovčar. Polet, 8 (28), str. 6-10.
9. JAKOVLJEVIČ, Z. 2009. Vzgoja in šolanje kraških ovčarjev. Revija Kraševac, (18/19), str. 13.
10. KLEVER, U. 1991. Velika knjiga o psih. Ljubljana, Bistra, 360 str.
11. ZAHARIAŠ, K. 2007. Socializacija in šolanje kraškega ovčarja. Revija Kraševac, (16), str. 3-4.
12. ZIDAR, M. 1990. O kraševcu. Domžale, samozaložba, 183 str.
13. ZIDAR, M. 1991. O psih. Ljubljana, Kmečki glas, 490 str.
14. <http://www.muzej-nz-ce.si/aktualno/novica/article/kraski-ovcar-pri-hermanu-lisjaku-163.html>, 10. jan. 2010
15. [http://www.mojstil.si/index.php?view=article=106%3Apredstavitve-zabave&id=3293%3Akraski-ovar-kraevac&option=com\\_content&Itemid=3](http://www.mojstil.si/index.php?view=article=106%3Apredstavitve-zabave&id=3293%3Akraski-ovar-kraevac&option=com_content&Itemid=3), 17. jan. 2010
16. [http://sl.wikipedia.org/wiki/Kraški\\_ovčar#Zgodovina](http://sl.wikipedia.org/wiki/Kraški_ovčar#Zgodovina), 29. jan. 2010
17. [http://www.dlvkos.si/index.php?option=com\\_content&task=view&id=19&Itemid=36](http://www.dlvkos.si/index.php?option=com_content&task=view&id=19&Itemid=36), 8. feb. 2010
18. [http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski\\_psi.pdf](http://kd-krim.si/dokumenti/pastirski_psi.pdf), 12. feb. 2010

19. <http://www.muzej-nz-ce.si/aktualno/novica/article/kraski-ovcar-pri-hermanu-lisjaku-163.html>, 15. feb. 2010
20. [http://www.mojstil.si/index.php?view=article=106%3Apredstavitve-zabave&id=3293%3Akraski-ovar-kraavec&option=com\\_content&Itemid=3](http://www.mojstil.si/index.php?view=article=106%3Apredstavitve-zabave&id=3293%3Akraski-ovar-kraavec&option=com_content&Itemid=3), 19. feb. 2010
21. [http://sl.wikipedia.org/wiki/Kraški\\_ovčar#Zgodovina](http://sl.wikipedia.org/wiki/Kraški_ovčar#Zgodovina), 23. feb. 2010
22. [http://www.dlvkos.si/index.php?option=com\\_content&task=view&id=19&Itemid=36](http://www.dlvkos.si/index.php?option=com_content&task=view&id=19&Itemid=36), 1. mar. 2010
23. [http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/okolje/pdf/zveri/odstrel\\_velikih\\_zveri\\_2010\\_dopolnjeno.pdf](http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/okolje/pdf/zveri/odstrel_velikih_zveri_2010_dopolnjeno.pdf), 4. mar. 2010